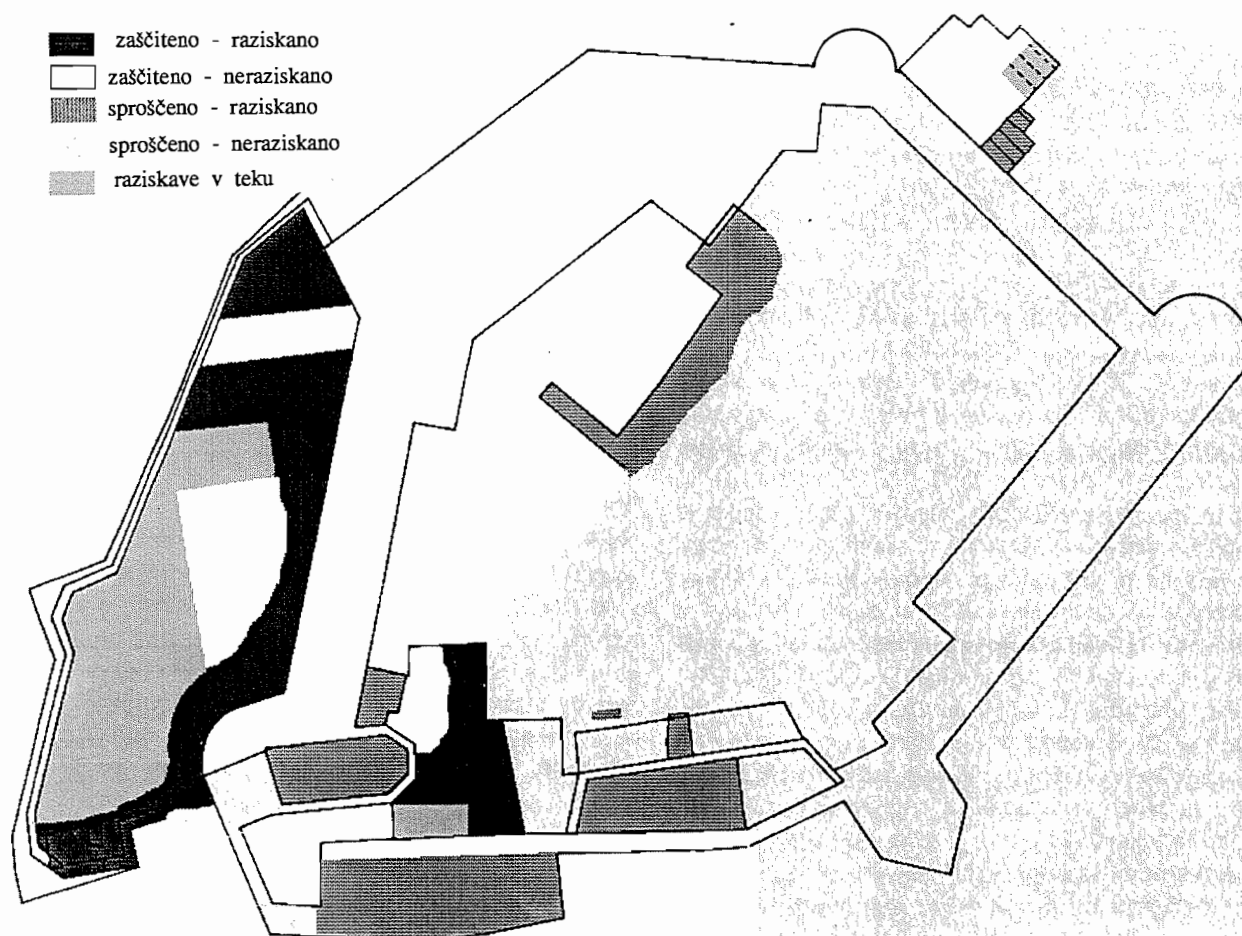

Kako smo prehiteli gradbene stroje

Če je bilo v preteklosti, kljub velikemu številu arheoloških izkopavanj, zelo malo napisanega o samih metodah dela, je danes pozornost usmerjena prav na to področje. Nimam namena načelno razpravljati, saj imamo na to temo vsaj dve dobri knjigi (Barker 1982, Harris 1979), niti poudarjati, kako pomembna in v bistvu samoumevna je pri izkopavanjih stratigrafska tehnika in njen opis, temveč vse to prikazati na konkretnem primeru raziskav na Ljubljanskem gradu.

Te potekajo neprekinjeno od poletja 1988 v sklopu širše

akcije Prenove Ljubljanskega gradu. Ker je predel znotraj grajskega obzidja, zaradi starejših izkopavanj, veljal za arheološko že raziskanega, so bile v začetku raziskave vezane na manjšo sondo na predelu grajske bastije pod razglednim stolpom, z namenom raziskati iz virov znan stolp piskačev. Zaradi dobrih rezultatov (predvsem odkritja vhodnega stolpa) se je pokazala potreba po razširitvi na celotno območje bastije, ki je v arheološkem smislu pomenila edini in zadnji večji intaktni areal. V skladu z načeli spomeniško varstvene službe pa smo budno pazili tudi na gradbene posege v sklopu 'že razis-

LJUBLJANSKI GRAD - ARHEOLOŠKE RAZISKAVE
(NOVEMBER 1990)

kanega' grajskega dvorišča. Izkazalo se je, da je ta predel za arheološke raziskave še vedno zanimiv. Zato smo, zaradi ogroženosti terena, raziskave v letu 1990 in 1991 usmerili predvsem na to področje.

Na Ljubljanskem gradu so v letih 1960 in 1964/65 potekala sondažna izkopavanja, ki niso dala pomembnejših rezultatov¹. Izkopavanja so bila svojemu času primerna - sistem sond je bil splošno uveljavljen, odnos do mlajših obdobij pa je bil tedaj in je žal še danes močno zapostavljen. Kot je bilo zapisano v poročilu, so bila izkopavanja *"pogosto le del običajnih očiščevalnih oziroma nujnih zemeljskih del, ki jih terja prezentacija takšnega spomenika"*, ter *"da je povsem razumljivo, da se arheologu pri raziskovanju takšnega objekta - kadar gre za spomenik, ki ne spada v arheološko obdobje - ni mogoče spuščati v podrobnejšo historično razlago ostalin, ki jih skriva zemlja, pač pa lahko le s svojo metodo pomaga umetnostnemu zgodovinarju pri razčlenjevanju in tolmačenju z ugotovitvami in domnevami, ki mu jih narekuje njegov način dela"* (Slabe 1975, 268). Sonde so bile vezane predvsem na ozke jarke ob zidovih, ki pa ne omogočajo razbiranja stratigrafskih odnosov na navpični ravnini in s tem posredno historične interpretacije. Jasno je, da je na tako razgibanem področju z arheološkimi pričevanji iz številnih obdobij rešitev le v odpiranju velikih površin. Žal še danes slišimo marsikatero pikro, da je 'arheologije' na gradu preveč in 'da je sama sebi namen'. V zvezi s tem naj poudarim, da so raziskave na Ljubljanskem gradu v prvi vrsti zaščitne, saj je teren izpostavljen gradbenim posegom, ali pa je namenjen prezentaciji, in so v tem primeru nujno potrebne. Upam, da je tudi ločevanje na arheološka in nearheološka obdobja že minilo, ne glede na to, da smo prav s sedanjimi raziskavami končno potrdili tudi tista 'prava', prej samo domnevana, arheološka obdobja.

Ker je članek namenjen predstavitvi samega načina izkopavanj, za lažje razumevanje podajam le okvirno zgodovinsko interpretacijo. Tem bolj zato, ker so raziskave še v teku in so vsi rezultati še začasni. Povzemam jih po preliminarnem poročilu, ki ga je izdelal vodja arheoloških raziskav Horvat Martin (Horvat 1991) in se mu na tem mestu tudi zahvaljujem za pomoč.

Najstarejša poselitve grajskega griča sega v čas Kulture žarnih grobišč. Ostanke obrambnega nasipa pričajo o

utrjenem naselju - gradišču, odkritje kurišča na dvorišču pa kaže, da je bil ta prostor, zaradi svoje lege, že od prazgodovine središče poselitve.

Ko govorimo o kontinuiteti poselitve grajskega griča v rimski dobi, moramo priznati, da razen sporadičnih ostankov materialne kulture med zdajšnjimi izkopavanji še nismo naleteli na intaktne antične horizonte. Podobno je tudi z nagrobniki in drugimi rimskimi kamni, ki so očitno sekundarno uporabljeni kot gradbeni material.

Nekoliko bolj presenetljivo je bilo odkritje zgodnje srednjeveške poselitve griča (10., 11. stoletje). Ostanke gradbenih elementov (stojk) ter mogočen obrambni jarek kažejo približen obseg poselitve, ki se je v tem času omejila na manjši, zahodni del griča.

Od srednjeveškega gradu v sklopu ljubljanskega zemljiškega gospostva koroških vojvod Spanheimov se je ohranil le obrambni jarek. Poleg sedaj nesporno dokazane lokacije, nam jarek že omogoča rekonstruirati tudi obseg te srednjeveške trdnjave. V 13. stoletju je bil grad z dvema priključkoma mestnega obzidja gotovo že vključen v celovito fortifikacijo Mesta. V ta namen so z lesenimi palisadami utrdili v tem času očitno še dobro ohranjen prazgodovinski nasip, ob njem pa speljali tudi glavno dostopno pot na grad.

V drugi polovici 15. stoletja sta grajski grič in primarni grad na njem doživela celovito preureditev - poseg, ki je skoraj v celoti uničil sledi minulih obdobij. Zaradi turške nevarnosti in sprememb v obrambni tehniki so porušili srednjeveški grad in na isti lokaciji zgradili mogočno trdnjavo, ki jo v grobih potezah obodnega plašča poznamo še danes. Že v 16. stoletju so bili pozidani glavni trakti, po tem času pa je nastopilo v gradbenem smislu manj aktivno obdobje.

Večji gradbeni posegi, vezani na funkcionalno preureditev gradu v kaznilnico, sodijo v prvo polovico 19. stoletja. V ta čas uvrščamo tudi zasipanje in ureditev male grajske bastije.

ARHEOLOŠKA STRATIGRAFIJA

Grajski grič je bil zaradi svojega dominantnega položaja poseljen v več obdobjih. Vsak nov prebivalec je s seboj prinesel svoj način življenja, a je zaradi ugodne lege vedno izbral isti prostor. S tem se je količina depozitov

večala. Z urbano poselitvijo in določenimi normami gradnje pa se je predvsem povečal obseg uničenja ostankov iz predhodnih obdobij. Največji takšen poseg je bil razširitev in izgradnja celovitega grajskega kompleksa v 15. stoletju. Ne samo, da je bila do temeljev porušena starejša utrdba, temveč je bil, zaradi premagovanja višinskih razlik (novi grad je bil postavljen v strmino), splaniran nekdanji kopast vrh griča. S tem so bili starejši depoziti na dvorišču, razen v naravnih in umetnih (jarki) kotanjah, popolnoma odstranjeni, geološka osnova pa izravnana. Odstranjeni material so uporabili za zasipavanje in izravnavo strmin, gradbeni material pa porabili za ponovno gradnjo. Mlajši posegi niso bili tako destruktivni in so bili vezani predvsem na manjše aktivnosti. Dvoriščno ploščad so zaradi njene višine v vseh gradbenih fazah zniževali. Situacija na bastiji je nekoliko drugačna. Strmina je bila na tem delu že zelo velika, zato je ohranjenih več naravnih plasti, starejši elementi pa niso bili vedno le odstranjeni, temveč pogosto ponovno uporabljeni. Prostor je bil v 19. stoletju zaradi ureditve bastijske ploščadi popolnoma izravnana. S tem so bile nekatere plasti odstranjene, večina pa zasutih z večmetrskim nasutjem.

Kot je že razvidno, je na proces stratifikacije na grajskem griču mnogo bolj vplival človek kot naravni procesi. V tem smislu govorimo predvsem o umetnih depozitih (plasti, ki jih je človek ustvarjal s kopanjem in odlaganjem) in stoječih elementih (zidovi in ostale zidane konstrukcije). Pri umetnih depozitih izstopajo aktivnosti v zvezi z zasipavanjem in izravnavo terena, ki jih je zaradi podobne sestave pogosto težko ločevati. Še mnogo bolj je situacija zapletena pri stoječih elementih. Stratigrafski odnosi med zidovi in zemeljskimi plastmi so zelo redko ohranjeni. To je po eni strani posledica urejanja prostora še v času njihovega funkcioniranja, po drugi pa arheoloških in gradbeniških jarkov vzdolž zidov. Tudi takrat, ko so ti odnosi ohranjeni, niso vedno najbolj jasni. Praviloma zidovi niso grajeni po šolskem primeru: vkop za zid - zid - polnilo vkopa, temveč so za zid (temelj) izkopali jamo, v katero so nametali kamenje in zalili z malto. Kateri so torej elementi, ki omogočajo pravilno razbiranje stratigrafskih odnosov? Zid ni grajen na lice, temveč je grob in ponavadi v spodnjem delu celo ožji, kar je pri gradnji praktično nemogoče izvesti. Poleg tega so plasti ob zidu pogosto spri-

jete z malto, do česar pri njihovem odlaganju po izgradnji ne bi moglo priti. Še težje je vzpostavljati odnosov z arhitekturnimi elementi znotraj posameznega zidu. Podobno kot zemeljske plasti so tudi zidovi doživeli več faz uničenja. To je razvidno iz prezidav, rušenja določenih delov, vzdav novih elementov, nadzidav in podobno. Če je sekvenca gradbenih posegov na zidovih možno vzpostaviti že na terenu, je njihova navezava na zemeljske plasti možna šele z obdelavo arheološkega gradiva in zgodovinskih virov, pa še to ne vedno. Pomagamo si tudi z vzorci malte, ometa in opek, ki jih zaradi primerjave z zidovi vedno pobiramo v nasipnih, ruševinskih in gradbenih plasteh. Ker smo arheologi bolj vajeni odkrivanja zidov pod zemljo (ti so v našem primeru redki), je sodelovanje z umetnostnimi zgodovinarji in arhitekti pri vzpostavljanju sekvence zaželeno, pri interpretaciji pa nujno potrebno.

Ostali procesi stratifikacije so lažje razumljivi in jih zato ne navajam.

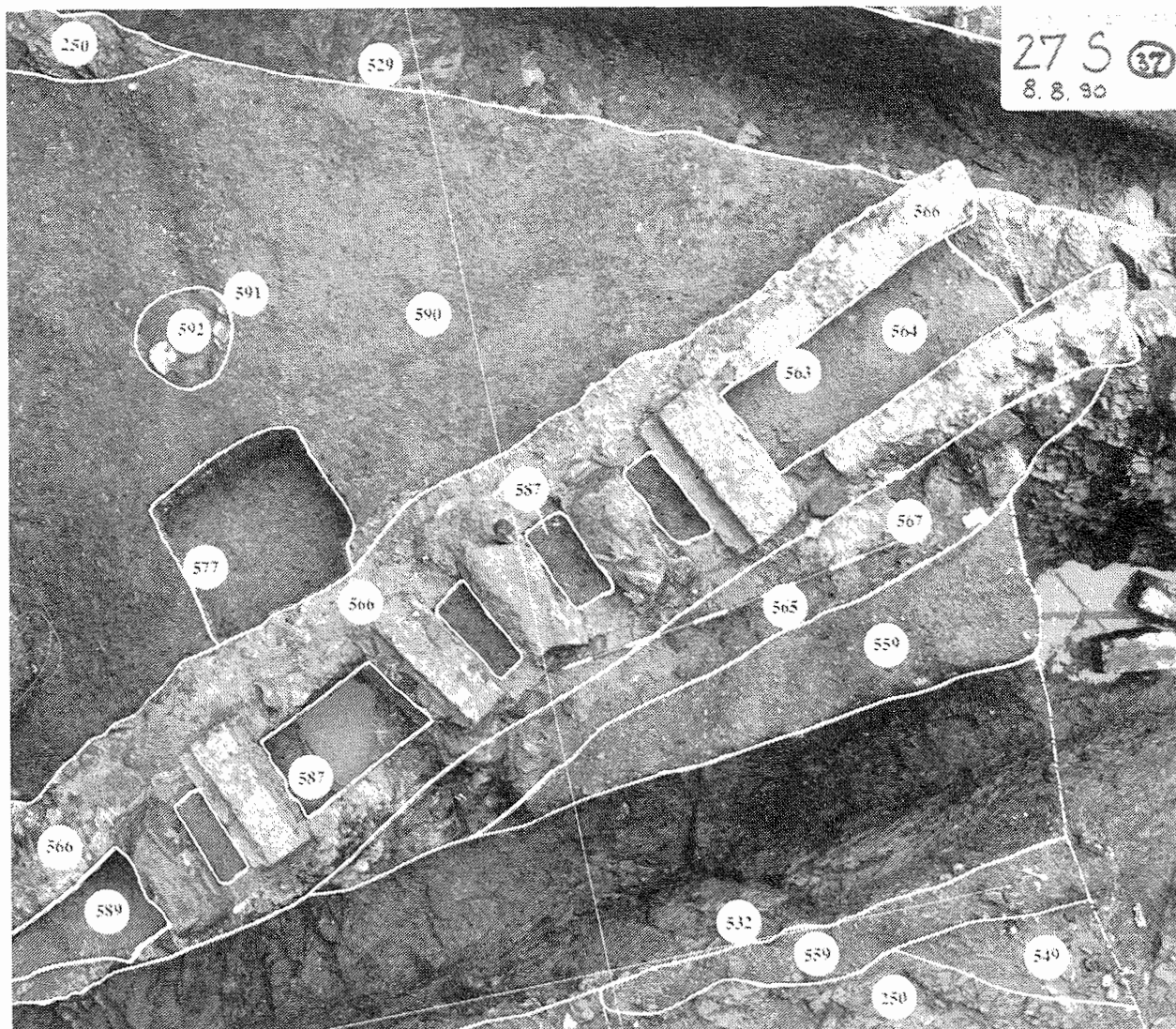
ORGANIZACIJA IZKOPAVANJ IN DOKUMENTACIJA

Kot sem že v začetku omenila, so raziskave le del širše akcije Prenove Ljubljanskega gradu in v tem sklopu potekajo sredi gradbišča. Če ima gradbišče pri arheoloških običajno negativen predznak, naj v tem primeru navedem le nekaj prednosti, ki so vezane predvsem na tehnično izvedbo samih izkopavanj. To je organiziran odvoz jalovine, zaščita ogroženih predelov (postavljanje zaščitnih ograj, podpora visokih profilov, reševanje statičnih problemov zidov....), varen dostop na delovišče, prostor za arheološko ekipo in podobno. Večjih nespornostov z izvajalci gradbenih del zaenkrat nismo imeli, saj se z obojestranskim sodelovanjem in usklajevanjem ter popularizacijo tudi gradbenikom naše delo ne zdi več samo zapravljanje denarja in zamujanje rokov. Jasno pa je, da je delo na gradbišču fizično bolj naporno. Pri tem imam v mislih predvsem vsakodnevne probleme, kot so ropot strojev, režim varnosti in gibanja po gradbišču ter vezanost na trenutne potrebe in s tem prisotnost na več mestih naenkrat, terminski roki in priprava poročil ter smernic takoj po zaključku del na posameznem predelu. Arheološko ekipo poleg vodje raziskav sestavljamo trije strokovni sodelavci (arheolog - dokumentarist, geodet - fotograf, arhitekt) ter 10 - 15

fizičnih delavcev, ki so si s svojo stalno prisotnostjo in zanimanjem že pridobili znanje in izkušnje, ki so potrebne za razumevanje samega načina dela. Tu naj omenim še pomoč dveh do treh študentov, ki pa je vezana na urejanje in vpisovanje ter izris arheološkega gradiva.

Teren je zaradi velikih površin razdeljen na sektorje (glej Sl. 1). Ti so na bastiji umetno omejeni (zaradi tehnične izvedbe je odpiranje cele površine naenkrat ne-

mogoče), medtem ko so na dvorišču vezani na trenutne potrebe in projekte gradbišča. Označeni so s črkami in so zaradi lažjega sporazumevanja, kjer je to mogoče, izenačeni z že uveljavljenimi oznakami posameznih traktov. Sektorji so razdeljeni na kvadrante 2×2 m. Koordinatne mreže so zaradi bolj praktičnega razmejevanja vezane na posamezne zidove in so torej v lokalnem koordinatnem sistemu. Vse pa so vrisane v načrt celega gradu, kjer so označene tudi geodetske točke.

Sl. 2: Fotoskica praviloma prikazuje obris več stratigrafskih enot takoj, ko so te definirane. Prostorsko so omejene s koordinatno mrežo in nekaj višinami.

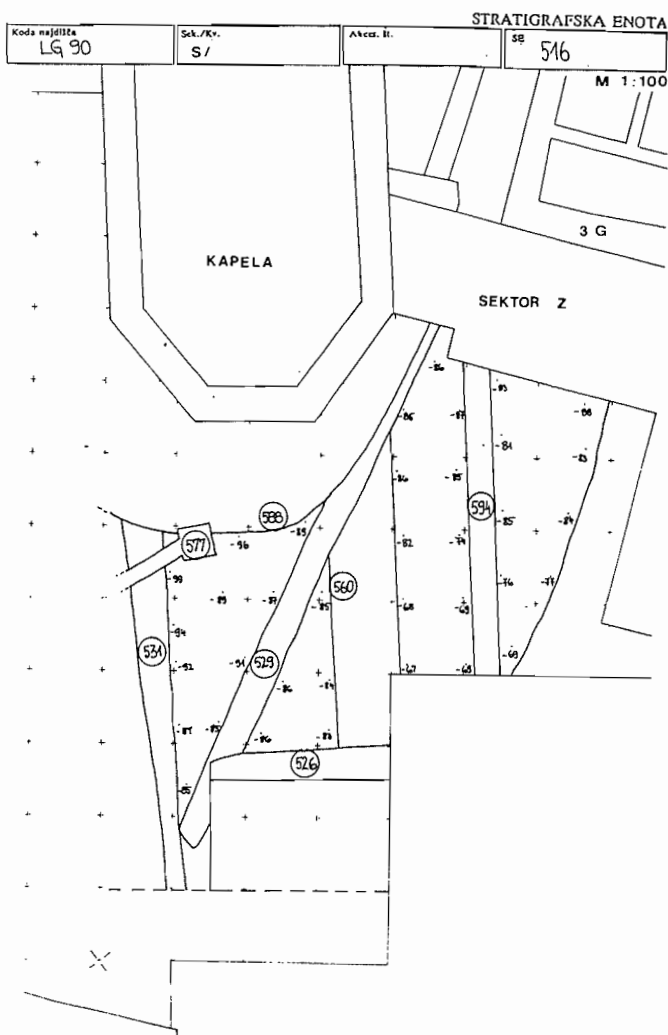
Dokumentacija je sestavljena iz dveh delov in sicer terenskega in kabinetnega zapisa.

1. Terenski zapis predstavljajo vsi dokumenti, ki so izdelani neposredno ob izkopavanjih. Sem sodijo fotografije, risbe in pisani zapiski.

Fotodokumentacijo sestavljajo fotoskice, fotografije posameznih detajlov, ki so na fotoskici prostorsko označeni, a zaradi svoje majhnosti ne povsem jasni, ter delovni posnetki. Vsak posnetek je vpisan v obrazec za fotodokumentacijo. Fotoskica oz. fotoloris je vertikalna fotografija izdelana v merilu 1:20, na kateri so definirane stratigrafske enote v tridimenzionalnem smislu (Sl. 2). Za njihovo fotografiranje uporabljamo A stativ, le kjer zaradi tehničnih težav to ni mogoče, izkoristimo druge možnosti (npr. gradbiščni odri, posebej pripravljene konstrukcije...). Večji problemi nastanejo le pri višinsko zelo razgibanem terenu, kjer si pomagamo tudi z risanjem. Prednost fotolorisa v primerjavi z risanim je predvsem v časovno hitri izdelavi ter mnogo večji plastičnosti posameznih detajlov.

Poleg fotoskice je vsaka stratigrafska enota definirana še na posebej pripravljenem obrazcu za tloris posamezne enote (Sl. 3). Obrazec obsega en sektor s koordinatno mrežo in glavnimi zidovi za orientacijo. Izdelan je v merilu 1:100. Poleg svojega opisa na posebnem obrazcu ima tako vsaka enota še tloris, na katerem je obris zgornje površine z vsemi linijami uničenja ter nekaj višinami. Obrazec je izdelan na prozornem papirju, tako da s prekrivanjem lahko dobimo vse relacije z ostalimi enotami oz. spodnjimi površinami. Kjer se ista stratigrafska enota pojavi v več sektorjih (to je le tam, kjer so stiki direktni), je sestavljanje obrazcev po koordinatni mreži zelo preprosto.

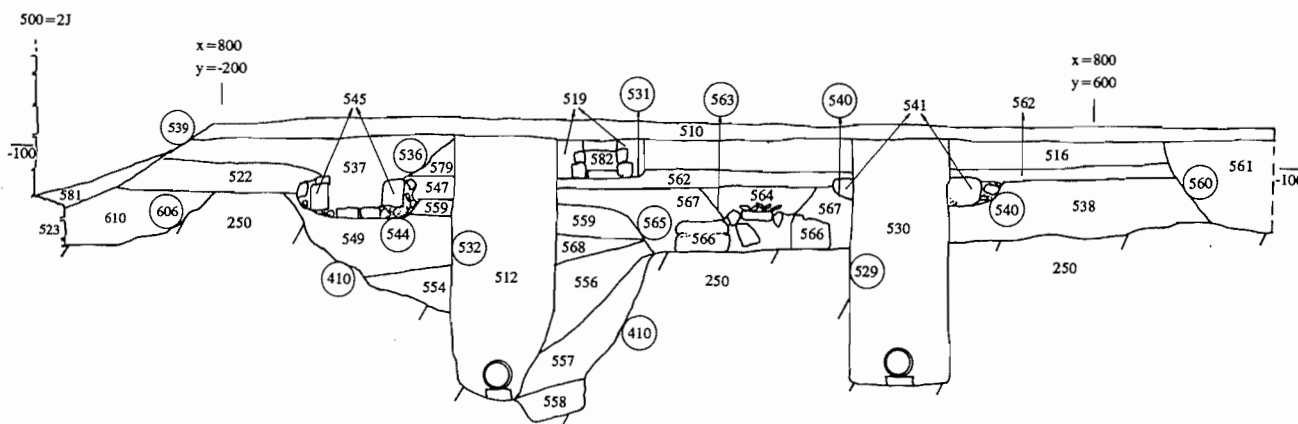
Poleg tlorisov so preseki prav tako pomemben del dokumentacije. Ti so najpogosteje ustvarjeni umetno, na meji izkopnega polja in so v tem primeru vedno risani (Sl. 4). Drug tip so naključni preseki, ki nastanejo z izkopavanjem vkopov in so v bistvu linije uničenja. Gre predvsem za najmlajše, globoke vkope (npr. kanalizacije) in jih rišemo samo v primerih, ko je to za dokumentacijo potrebno. Tudi preseki so postavljeni v koordinatno mrežo in imajo višinsko točko. So kombinacija stiliziranega preseka (linije in številke stratigrafskih enot) in realističnega preseka (posamezni detajli znotraj ene

Sl. 3: Obrazec za tloris posamezne enote. Na primeru je predstavljena površina plasti, ki je bila z mlajšimi vkopi močno poškodovana.

stratigrafske enote). Risani so v merilu 1:20.

Za opisni del dokumentacije uporabljamo že pripravljene obrazce, ki jih je izdelal Oddelek za arheologijo na Filozofski fakulteti in jih na tem mestu ne bom posebej predstavljala². Poleg osnovnih obrazcev za seznam in opis stratigrafske enote uporabljamo še obrazec za seznam posebnih najdb, fotodokumentacijo (kjer imamo zaradi velikega števila filmov še prilagojen obrazec za seznam filmov), seznam risb, ki je v nekoliko spremenjeni varianti uporabljen še za seznam fotoskic ter se-

Sl. 4: Risba preseka, ki kaže veliko faz uničenja. Presek je vezan na oba predstavljena tlorisa (Sl. 2 in 3).

znam vzorcev. Poleg teh smo izdelali še obrazec za najdbe. Že pripravljen obrazec najdbe stratigrafske enote v našem primeru ni uporaben, saj zahteva že vsaj delno obdelavo gradiva iz zaključene stratigrafske enote. Ker je gradiva ogromno in na samem delovišču nimamo primerne prostora za deponijo, posamezna enota pa se lahko izkopava tudi dve leti, je potrebno material, preden pride v muzej, vseeno nekako evidentirati. V tem primeru smo se odločili za številčenje vrečk, ki je pri manjših enotah tudi njena celota, pri večjih pa predstavlja gradivo ene enote posameznega kvadranta. Slika 5 prikazuje računalniški izpis takšnega obrazca. Gradivo na terenu operemo, ob vpisu ga sortiramo, stehamo in preštejemo, oštevilčimo vrečko, nato pa ga deponiramo v muzeju.

Kode in sistem številčenja je potrebno pripraviti že pred pričetkom izkopavanja in jih kasneje ni mogoče spremeniti. Zato je to pomemben del priprave, še posebno pri časovno dolgih izkopavanjih, kjer je tako dokumentacije kot gradiva zelo veliko. Pri številčenju smo se odločili za eno serijo številčk (1-n), v kombinaciji s črkami, za posamezen tip opisa (npr.: SE 200 za stratigrafsko enoto, PN 200 za posebno najdbo, VZ 200 za vzorec ...). Pri stratigrafskih enotah so številke, sicer v eni seriji, razdeljene po področjih. Ker se izkopava na več mestih istočasno je na ta način možnost napake manjša. (Npr.:

INVENTARNA ŠTEVILKA	ZAPIS	54
ŠTEVILKA VREČKE	V00387	
KODA NAJDIŠČA	LJUBLJANSKI GRAD 1989	
DATACIJA		
STRATIGRAFSKA ENOTA	312	
SEKTOR / KVADRANT	Z/III	
KOORDINATE		
GLOBINA	-(133-139)	
ABSOLUTNA VIŠINA	374.67 m	
ŠTEVILKA NEGATIVA		
ŠTEVILKA RISBE		
DATUM	27/06/89	
TIP		
OBLIKA		
TEHNOLOŠKA SKUPINA		
TEŽA	1451.30 g	
KOLIČINA	207 kom skupaj	
OPOMBA		
DEPO		

MATERIAL: KERAMIKA (190), STEKLO (3), FE (13), ŠKOLJKA (1)

MERE:

LITERATURA:

OPIS:

SHRAMBA: Ljubljanski grad; MESTNI MUZEJ;

Sl. 5

bastija od 1-299 in 700-799, sektor Z od 300-399, sektor K od 400-450...) Slikovni del dokumentacije je dvojno številčen. Ena serija številčk predstavlja številko risbe oz. fotoskice po času njenega nastanka (1-n), druga pa številko tlorisa oz. preseka, ki je vezana še na posamezen sektor (npr.: presek S1, K1,..., tloris 1S, 1K,...).

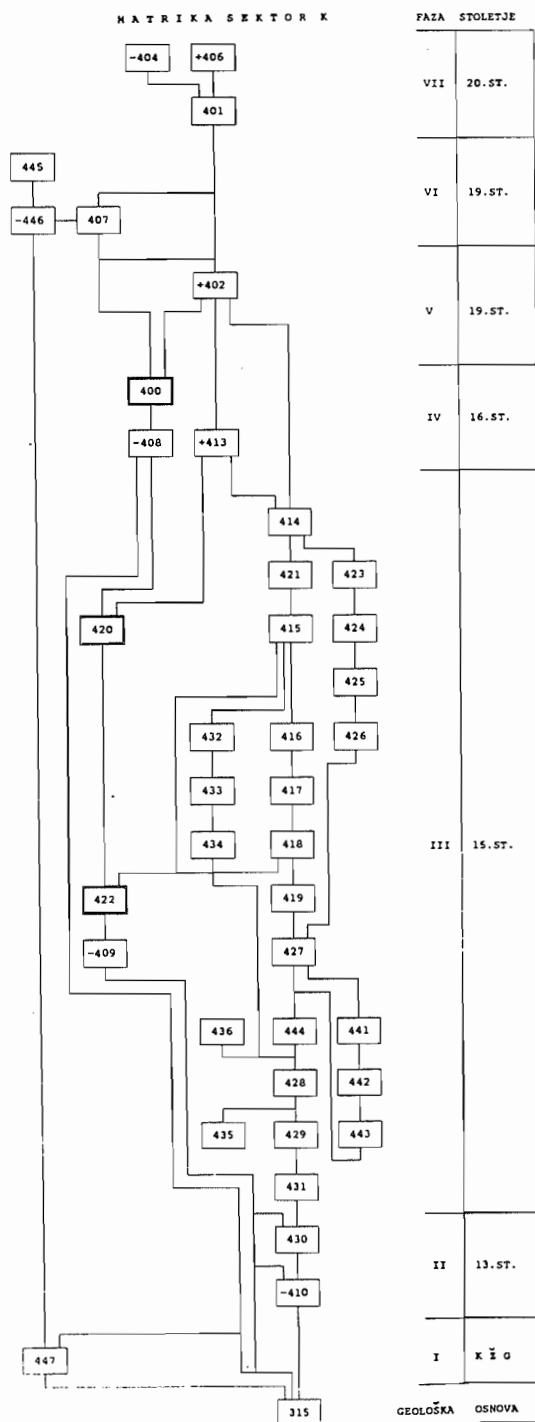
Na terenu, poleg opisane dokumentacije, vodimo še dnevnik o izvajanju del (sicer gradbeniški, a uporaben). Vanj vpisujemo dnevno opravljeno delo in probleme, ki morda ob tem nastopijo ter prisotnost, obiske in podobno.

2. Kabinetni zapis običajno sodi v postizkopavalno obdobje. V našem primeru ga zaradi lažjega razumevanja in priprave sprotnih poročil izdelujemo že med izkopavanji. Tu gre za izdelovanje delnih stratigrafskih sekvenc (matrik), koreliranje in faziranje, izris kompozitnih tlorisov in vnašanje podatkov v računalnik.

Delna stratigrafska sekvenca in njena razdelitev v faze je narejena po zaključku del v posameznem sektorju, postavitve faz v kronološka obdobja pa šele po obdelavi vseh podatkov. Zaradi boljše preglednosti so na matriki zidovi v dvojnem okviru, hodne površine imajo predznak +, linije vkopov pa -. Predstavljena matrika na Sl. 6 je iz sektorja K, kjer so izkopavanja že popolnoma zaključena, gradivo pa v veliki meri obdelano. Dolgi časovni hiatusi kažejo faze uničenja, ki so v zvezi z večjimi gradbenimi posegi.

Kompozitni tlorisi predstavljajo tlorise posameznih faz in so sestavljeni iz več stratigrafskih enot. Vanje so vključeni tudi glavni arhitekturni elementi. Razgibanost terena je nakazana z plastnicami, prostorsko so vpeti z geodetskimi točkami in nekaj absolutnimi kotami, risani pa so v merilu 1:50. V končni obliki niso vezani na posamezne sektorje (trenutno je to možno le pri zelo jasnih istočasnih elementih, npr. jarkih). Kompozitne tlorise izdeluje arhitekt, saj je vključevanje arhitekturnih členov v arheološko dokumentacijo na takšnem najdišču pomembno za kasnejšo kulturno in historično interpretacijo.

Če so stratigrafska izkopavanja način, s katerim kopljemo plasti v skladu z njihovimi naravnimi oblikami in dimenzijami ter v zaporedju, ki je obratno od zaporedja njihovega nalaganja, ni potrebno posebej poudarjati, zakaj so na predstavljenem najdišču edina smiselna. Z arbitrarnimi izkopavanji bi v enem samem režnju zajeli več tisočletno aktivnost, pa naj gre za naravno odlaganje po strmini ali pa faze uničenja. Arheološko gradivo, ki ga je izredno veliko in večinoma sodi v mlajša in s tem slabo poznana obdobja, bi brez stratigrafskih odnosov plasti, v katerih je bilo najdeno, ostalo le kup neo-

Sl. 6: Matrika z že izdelanimi fazami in časovno interpretacijo.

Kamen na kamen palača... (izkopavanje gradišča na Krasu)

predeljivih predmetov v muzejskem depozitu. In ker je naloga izkopavalca, da po zaključku izkopavanja analizira vse obstoječe podatke in gradivo ter napiše poročilo, bo delo mnogo lažje in kratkotrajnejše, nenazadnje pa tudi bolj pošteno, če določene faze dela čim bolj korektno opravi že med izkopavanji.

Opombe:

1. Prva izkopavanja leta 1960 je vodil P. Petru (Petru 1961), leta 1964/65 pa M. Slabe (Slabe 1975).
2. Obrazci so predstavljeni v članku D. Grosman in Z. Stančiča (glej tu Grosman in Stančič, sl. 1-3).

Irena Šinkovec

Vsaka regija s svojim naravnim in socialnim razvojem odločilno sodeluje pri oblikovanju in ohranjanju arheološkega zapisa. Naravne danosti jasno definirajo potencial pokrajine za komunikacije, izrabo tal, poselitvene možnosti in podobno. Skupnosti, ki poseljujejo nek prostor pa jih skušajo čim bolj izrabiti oziroma jih tudi preseči. Vse te okoliščine ne vplivajo samo na kvaliteto bivanja v nekem prostoru, temveč imajo tudi pomembno vlogo pri nastajanju in konzervaciji arheološkega zapisa. Pri tem mislimo predvsem na vso množico postdepozicijskih procesov. S tem problemom se soočajo praktično vsi izvajalci rekognosciranja in izkopavalci. Če želimo sistematično pregledati neko najdišče ali prostor, moramo v največji meri upoštevati postdepozicijske procese, ker lahko v nasprotnem primeru proizvedemo zmotne vzorce in pomanjkljive ter zavajajoče interpretacije.

Kras je očiten primer pokrajine z zelo hitrimi in radikalnimi naravnimi in antropogenimi procesi preoblikovanja krajine. Pomanjkanje večjih vodnih virov, zelo razgiban svet, omejena količina obdelovalne zemlje, specifična klima z izrazitim sušnim obdobjem poleti, značilen izbor gradbenega materiala in še mnoge druge okoliščine, vse to je v različnih obdobjih vodilo v oblikovanje specifičnih bivalnih vzorcev na Krasu. Skupna vsem tem vzorcem pa je kar največja prilagojenost naravnim in socialnim pogojem bivanja v določenem času in prostoru.

V prispevku ne nameravamo naštevati različnih kultur in skupnosti, ki so živele na Krasu in soustvarjale njegovo današnjo podobo; njihovo razumevanje po diahroni ali sinhroni osi je sicer odločilnega pomena, če želimo spoznati zgodovinski razvoj določenega prostora. Toda, če se želimo prebiti do te stopnje v interpretaciji, moramo najprej rešiti celo vrsto problemov, ki nastopajo na osnovnem nivoju - na nivoju zajemanja podatkov. Samo če smo pri zajemanju podatkov čim bolj objektivni (seveda popolna objektivnost ne obstaja), lahko upamo, da bomo zmogli tudi vse višje stopnje interpretacije in rekonstrukcije.

Verjetno ni znanosti, ki bi bila pri postopkih odkrivanja podatkov tako destruktivna kot arheologija. Največkrat je zajemanje arheoloških podatkov nepovraten proces in se napak, ki smo jih naredili pri izkopavanju in dokumentiranju, največkrat ne da popravljati (za probleme